

ORTODOKSISEN USKONNON KOE 16.3.2016 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden, sisältöjen ja pisteitysten luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Ortodoksisen uskonnon koe on luonteeltaan kypsyyskoe, jonka tarkoituksena on mitata kokelaan uskonnollista ja katsomuksellista yleissivistystä lukion ortodoksisen uskonnon tavoitteiden ja sisältöjen kannalta. Arvioinnin kohteena on oppimäärän asiasisällön tuntemus ja ortodoksista kirkkoa, kristinuskoa, muita uskontoja sekä maailmankatsomuksia koskevien käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Lisäksi arvioinnin kohteena on taito tarkastella kriittisesti näitä koskevaa tietoa esimerkiksi analysoimalla kuvia, tilastoja ja tekstiaineistoja. Hyvä vastaus on jäsenneilty ja asiasisällöltään johdonmukainen.

Tehtävä 1

Hyvä vastaus kuvaa Neitsyt Marian raamatulliset taustat (vanhemmat, puoliso, temppelin tapahtumat sekä enkeli Gabrielin ilmoitus Nasaretissa). Neitsyt Marian ilmestysjuhlaa vietetään 25. maaliskuuta. Vastauksessa määritellään hänen asemaansa liittyvät tunnusmerkit kristinuskossa ja keskeinen oppi. Ikonissa hänellä kolme tähteä: kaksi olkapäillä ja yksi otsalla. Ne tarkoittavat sitä, että Maria oli neitsyt ennen synnytystä, sen aikana ja sen jälkeen. Liturginen väri on sininen, mutta Marialla voi olla myös punainen puku. Mariaa kutsutaan nimellä Jumalan synnyttäjä ja Jumalan äiti. Neitsyt Marian asema vahvistettiin kolmannessa ekumeenisessa kirkolliskokouksessa Efesossa 431.

Kiitettävä vastaus luettelee vähintään kaksi muuta Neitsyt Marian juhlaa. Yhtä juhlaa on kuvattava tarkemmin. Vastauksessa kuvataan Nestorioksen harhaoppi ja hänen asemansa verrattuna enkeleihin (Taivaallinen esirukoilija, Kerubeja kunnioitettavampi ja Serafeja verrattomasti jalompi). Kiitettävä vastaus käsittelee myös Neitsyt Marian ikoneja.

Tehtävä 2

Kustakin kohdasta a–c annetaan enintään 2 pistettä. Symbolin liittäminen oikeaan uskontoon ei riitä 1 pisteeseen, vaan sen lisäksi myös symbolin merkityksestä tulee olla perustietoa, esimerkiksi symbolin nimi. Jos symbolin merkitys on selitetty hyvin, mutta uskonto on väärä, voi kustakin kohdasta a–c saada enintään 1 pisteen.

a)

Symboli liittyy taolaisuuteen, mutta myös yleisemmin Kiinan uskontoihin. Kyseessä on yin–yang-merkki (tai jin–jang), josta käytetään myös nimitystä taiji. Symboli kuvaa maailmankaikkeuden kahta perusvoimaa. Nämä voimat ovat toisilleen vastakkaisia, mutta ne ovat samalla toisiaan täydentäviä ja toisistaan riippuvaisia. Yin edustaa muun muassa feminiinisyyttä, passiivisuutta ja pimeyttä, yang puolestaan maskuliinisuutta, aktiivisuutta ja valoa. Kaikissa asioissa on sekä yiniä että yangia (mikä ilmenee myös symbolissa: tummassa osassa on vaalea piste ja toisin päin). Taolaisuudessa pyritään näiden kahden vastavoiman tasapainoon, harmoniaan. Tämä ilmenee myös taolaisesta ajattelusta vaikutteita saaneissa taistelulajeissa, ruokavalioissa ja kiinalaisessa lääketieteessä.

b)

Symboli liittyy buddhalaisuuteen. Kyseessä on kahdeksanpuolainen pyörä, joka viittaa jaloön kahdeksanosaiseen tiehen. Pyörän kahdeksan puolaa merkitsevät kukin yhtä tien osaa (oikea oivallus, pyrkimys, puhe, toiminta, elinkeino, ponnistelu, valppaus, keskittyminen). Nämä tien eri osat voidaan jaotella viisauteen, itsekuriin ja keskittymiseen, jotka kaikki tukevat toisiaan. Buddhalaisuuden neljännen jalon totuuden mukaan kärsimys lakkaa, kun kulkee jaloa kahdeksanosaista tietä.

c)

Symboli liittyy hindulaisuuteen. Kyseessä on om-tavu, hindulaisuuden pyhin tavu. Se symboloi brahmania ja koko universumia. Om on hindulaisuuden pyhää kieltä, sanskritia. Tavulla aloitetaan ja päätetään hindulaiset mantrat. Hindulaisuudessa on monia tulkintoja tavun merkin symboliikasta.

Tehtävä 3

Kustakin kohdasta saa enintään 1 pisteen.

- a) **hiippakunta**: Kirkollinen, seurakunnista muodostuva hallintoalue, jota johtaa piispa. Piispa kutsutaan metropoliitaksi.
- b) **panagia**: Ortodoksisen kirkon piispalla kaulassa oleva riipus, jossa on Neitsyt Marian ikoni.
- c) **tropari**: Kirkkoveisu, joka kertoo vietettävän kirkkojuhlan sisällön.
- d) **apokryfiset evankeliumit**: Raamatun kaanonin ulkopuolelle jääneet tekstit. Juutalaista alkuperää. Tunnetaan myös nimellä deuterokanoniset kirjat. Ortodoksinen kirkko käyttää ikonitaiteessa ja kirkkorunoudessa.
- e) **gregoriaaninen kalenteri**: Uusi ajanlasku, jota Suomen ortodoksinen kirkko on noudattanut vuodesta 1923 alkaen. Tarkennus juliaaniseen kalenteriin. Kalentereiden ero on 13 päivää. Kalentertia käyttää katolinen ja protestanttinen kirkko.
- f) **tomos**: Asiakirja. Ekumeenisen patriarkaatin antamalla tomoksella Suomen ortodoksiselle kirkolle annettiin autonominen asema. Se annettiin heinäkuussa 1923. Side Venäjän kirkkoon päättyi, ja kirkosta tuli ekumeenisen patriarkaatin alainen kirkko.

Tehtävä 4

Hyvä vastaus selostaa ikonin raamatullisen taustan. Ikonissa kuvataan Vanhan testamentin kertomus (1. Moos. 18:1–5) Herran/Jumalan ilmestymisestä Abrahamille Mamren tammistossa kolmen enkelin muodossa. Teofania eli Kristuksen kasteen juhla 6.1. (Matt. 3:16–17), jossa läsnä ovat Isä (Tämä on minun rakas Poikani), Pyhä Henki (kyyhkyinen) ja Poika (kastettava). Vanha testamentti on kirjoitettu monoteistiseen juutalaiseen uskontoon. Herran vierailu kolmen miehen/enkelin hahmossa on tätä taustaa vasten epätavallista.

Kiitettävä vastaus nimeää ikonin myös Abrahamin vieraanvaraisuudeksi. Vanhan testamentin luomiskertomus viittaa myös monikollisella ilmaisullaan ”tehkäämme ihminen kuvaksemme ja kaltaiseksemme” siihen, että jumaluudessa on muitakin kuin yksi persoona (1. Moos. 1:26). Uudessa testamentissa kolminaisuuteen liittyy myös kastekäskey, jossa Jeesus kehottaa kastamaan ”Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” (Matt. 28:19). Johanneksen evankeliumi kuvaa myös kolminaisuutta (Joh. 1:1–34.)

Tehtävä 5

Hyvässä vastauksessa kuvataan pääpiirteissään ortodoksisen kirkon sotien jälkeinen tilanne aineellisesti ja hengellisesti sekä kanoninen kriisi. Kirkko oli menettänyt huomattavan osan omaisuuttaan. Luostarit olivat jääneet Neuvostoliiton puolelle. Kirkon keskushallinto siirtyi Sortavalasta Kuopioon. Pappisseminaari oli Helsingissä. Siirtolaisuus toi Suomen puolelle ortodoksievakkoja Karjalasta. Heille perustettiin uusia seurakuntia ja rakennettiin kirkkoja, tsasounia, pappiloita ja hautausmaita. Valtio tuki aineellista jälleenrakentamista antamalla jälleenrakennuslain. Sen kautta katettiin rakennusmenoja. Aineellinen jälleenrakennus tuki kirkon hengellistä työtä uusien tilojen myötä.

1950-luvulla suurin haaste oli 1940-luvulla alkanut kanoninen kriisi Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa. Moskovan patriarkaatti vaati Suomen kirkkoa palaamaan sen alaisuuteen. Valamon, Konevitsan ja Petsamon luostarien veljestö liittyi Moskovan patriarkaattiin ilman kirkon siunausta. Vuoden 1955 kirkolliskokous päätti, että Suomen ortodoksit säilyvät Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin alaisuudessa.

Kiitettävässä vastauksessa täsmennetään jälleenrakennusta esimerkein. Kiinnitetään huomiota kirkon jäsenmäärän vähenemiseen ja koulun uskonnonopetuksen ongelmiin. Opettajat olivat asiasta huolissaan. Asioiden edistämiseksi he perustivat Suomen Ortodoksisten opettajien liiton 1951. Lisäksi kuvataan tarkemmin kanonista kriisiä, kuten mukana ollutta ajanlaskukysymystä, kirkon aseman politisoitumista ja kriisin päättyminen 1957.

Tehtävä 6

Hyvässä vastauksessa tuodaan esille kirjan kirjoittaja evankelista Luukas. Kirja kuvaa ensimmäisen seurakunnan elämää historiallisesta näkökulmasta. Tärkeitä tapahtumia ovat Kristuksen taivaaseen astuminen (40 päivää pääsiäisestä eli helatorstai) ja Pyhän Hengen vuodataminen (50 päivää pääsiäisestä eli helluntai) sekä apostoli Paavalin kääntyminen kristityksi ja hänen lähetysmatkansa. Diakoni Stefanos oli ensimmäinen marttyyri.

Kiitettävässä vastauksessa tuodaan esille helluntain tapahtumien ymmärtäminen sekä kirkon syntymäpäivänä että mirhalla voitellun ja pappeuden sakramenttien lähtökohtana. Apostoli Paavalin ja Pietarin kiistan selittäminen, minkä seurauksena pidettiin apostolien kokous. Sen päätöksen mukaan kristityksi voi tulla olematta juutalaisesta perinteestä lähtöisin. Päätöksen johdosta lähetystyö ei-juutalaisille alueille alkoi ja syntyi runsaasti seurakuntia.

Tehtävä 7

Hyvässä vastauksessa ortodoksisen kirkon ja Venäjän valtion välisiä suhteita pohditaan sekä kirkon että valtiovallan näkökulmasta. Neuvostoliiton romahduksen jälkeen ortodoksisen kirkon toiminta vapautui ja alkoi uskonnollisuuden nousu, joka näkyy ennen kaikkea ortodoksisen kirkon aseman paranemisessa ja suosion kasvussa niin kansan kuin valtiovallan keskuudessa. Valtaosa venäläisistä pitää itseään ortodokseina. Ortodoksisuus mielletään myös osaksi venäläistä kulttuuria ja kansallista identiteettiä.

Ortodoksisella kirkolla on arvostettu asema ja näkyvä rooli nyky-Venäjällä. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjän valtiovallan edustajat ovat pyrkineet vahvistamaan valtion ja ortodoksisen kirkon välisiä suhteita. Jotkut valtion johtotehtävissä olevat henkilöt esiintyvät aktiivisina ortodoksikristittyinä (vrt. kuva presidentti Putinista ja patriarkka Kirillistä). Vastavasti ortodoksisen kirkon johtajat ovat esiintyneet näkyvästi esimerkiksi presidenttien (esim. Jeltsin, Putin) virkaanastujaisissa. Aika ajoin on myös esitetty ortodoksisen kirkon erityisaseman vahvistamista perustuslailla ja vastaavasti uusien uskonnollisten liikkeitten rajoittamista Venäjällä. Myös ortodoksinen kirkko, erityisesti sen piirissä vaikuttavat nationalistit ovat olleet aktiivisia tällaisissa pyrkimyksissä.

Venäjän valtionjohto käyttää maan ortodoksista historiaa ja kansallista identiteettiä myös hyväkseen poliittisesti. Presidentti Putin muun muassa perusteli Krimin ”palauttamista” Venäjälle viittaamalla Venäjän Kiovan hallitsijaan, ruhtinas Vladimir Suureen, joka otti kasteen vuonna 988 nimenomaan Kiovassa. Tällöin Kiova liittyi yhä enemmän Bysantin ja ortodoksisen kirkon vaikutuspiiriin. Venäjän kristillinen kulttuuri rakentui pitkälti bysantilaisen kulttuurin pohjalle. (vrt. lainaus) Toisaalta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen monet entisten neuvostomaiden ortodoksiset kirkot halusivat tehdä pesäeroa Venäjään. Esimerkiksi Ukrainassa seurakuntia erosi Venäjän kirkon yhteydestä ja liittyi muiden patriarkaattien alaiseksi.

Venäjän ortodoksista kirkkoa ja sen patriarkkaa sekä piispoja on arvosteltu liian läheisistä väleistä valtiovaltaan. Suhteessa muihin uskontoihin ortodoksisen kirkon arvellaan saavan etusijan kohtelussa. Venäjä on monikulttuurinen maa, ja siellä on monien uskontojen edustajia, muun muassa suuri muslimiväestö.

3 pisteeseen edellytetään kysymyksen pohtimista joko valtiovallan tai ortodoksisen kirkon näkökulmasta ja viittaamista sekä lainaukseen että kuvaan. Korkeimmissa pisteissä kysymystä tarkastellaan monipuolisemmin niin valtiovallan kuin kirkonkin näkökulmista käyttämällä hyväksi myös kuvan ja lainauksen antamaa materiaalia. Taustana nykytilanteelle korkeimmissa pisteissä pohditaan myös sitä, miten vallankumous ja kommunismi ovat vaikuttaneet kirkkoon ja tsaarin asemaan kirkossa.

Tehtävä 8

Hyvässä vastauksessa kokelas tarkastelee kysymystä ihmisen pahuudesta nimenomaan Raamatussa. Vastauksessa osataan kuvata pääpiirteissään keskeisiä aiheeseen liittyviä kertomuksia Vanhassa ja Uudessa testamentissa: esimerkiksi ihmisen luomista, syntiin lankeemusta, veljesmurhaa, vedenpaisumusta, kertomuksia Jeesuksen toiminnasta ja opetuksista sekä Jeesuksen kuolemasta. Vastauksessa voi käsitellä myös Paavalin opetuksia synnin vaikutuksesta ihmisiin.

3 pisteeseen riittää ihmisen pahuuden käsittely joko Vanhassa tai Uudessa testamentissa. Korkeammissa pisteissä edellytetään kysymyksen monipuolista käsittelyä sekä Vanhassa että Uudessa testamentissa.

Tehtävä +9

Hyvässä vastauksessa todetaan jakamattoman kirkon ajan opillisten kysymysten määrittelyn tarpeellisuus kirkon yhtenäisyyden kannalta harhaoppeja vastaan. Vastaus käsittelee seitsemää ekumeenista kirkolliskokousta (synodia). Ne määrittivät ortodoksisen kirkon dogmaattisesti keskeisimmät asiat. Niitä ovat nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus (mm. oppi Pyhästä Kolminaisuudesta), oppi Kristuksesta ihmisenä ja Jumalana sekä Neitsyt Maria Jumalan synnyttäjänä ja äitinä. Lisäksi on määritelty ikonien asema kirkossa.

Ekumeenisten synodioiden päätökset muodostavat ortodoksisen kirkon yhtenäisen opin eli dogmit. Niihin perustuen ortodoksinen perinne ja opetus ovat säilyneet muuttumattomina lähes 2000 vuotta. Dogmeja noudattaen maasta, kansallisuudesta tai kielestä riippumatta jumalanpalvelukset ja pyhät toimitukset ovat samanlaisia. Ortodoksisten kirkkojen välillä on ehtoollisyhteys. Kirkon perinne sitoo paikallisia ortodoksia kirkkoja. Ne eivät voi yksin päättää opillisista tai kirkollisiin määräyksiin liittyvistä asioista. Tällainen on esimerkiksi naispappeus tai avioliiton sakramentin toimittaminen samaa sukupuolta oleville.

Kiitettävä vastaus kuvaa jotakin opillista harhaoppia ja sen kumoamista. Se luettelee vähintään neljä kokousta vuosilukuineen ja päätöksineen. Vastaus tuo esille ensimmäisen kirkon jakaantumisen ja orientaalisen kirkon (monofysiitit) synnyn Khalkedonin kokouksen jälkeen 451. Vastauksessa osataan määrittää kirkolliskokousten päätökset kaanoneina ja dogmeina. Kaanonit ovat määräyksiä, jotka koskevat papistoa, maallikkoja, kirkon hallintoa ja luostareita. Dogmit ovat opillisia määritelmiä esimerkiksi Kristuksen kahdesta luonnosta. Vastaus tuo esille myös sen, että yleisortodoksinen synodi kokoontuu 2016 Konstantinopolissa (Istanbulissa). Siihen osallistuvat autokefaalisten kirkkojen johtajat ja patriarkat.

Tehtävä +10

Hyvässä vastauksessa pohditaan kirkon perusluonnetta Kristuksen perustamana ja Hänen luomistyönsä jatkajana maan päällä. Kirkko on yksi Kristuksen ruumis, sen pää on Kristus ja jäseniä ovat kaikki kristityt. Pyhä Henki jakaa armolahjojaan kirkon palvelutehtäviä varten. Suomen ortodoksinen kirkko koostuu hiippakunnista ja seurakunnista, joissa tehtävän työn lähtökohtana ovat samat arvot. Vastauksessa tulisi pohtia jokaista arvoa pääpiirteittäin: Jumala on rakkaus, Kristus on ”tie, totuus ja elämä”, ihmisellä on vapaa tahto, kirkko on yhteisö, ja luovuus on lahja ihmiselle jatkaa luomistyötä.

Kiitettävässä vastauksessa tulisi mainita rakkauden kaksoiskäsky (Mark. 12:30–31), joka luo pohjan kirkon opetukselle ja elämälle. Lähimmäisessä ihminen kohtaa Kristuksen. Rakkaus on velvoittavaa ja vastuullista. Kristus on sanonut: ”Minä olen tie, totuus ja elämä” (Joh. 14:6). Kristuksen kirkko ja sen opetus pelastuksesta edustavat jäsenilleen totuutta. Jos uskomme tähän totuuteen, toimimme kirkon opetuksen mukaan.

Jumala antoi luomistyönsä yhteydessä ihmiselle vapaan tahdon. Vapaus ei ole mielivaltaa vaan vastuuta valintoja tehtäessä. Jumala ei pakota ihmisiä yhteyteensä eikä pelastukseen. Jos ihminen tekee vääriä valintoja, Jumala ottaa katuvaan vastaan (armo). Tässä yhteydessä voi pohtia maailmassa tapahtuvia murhenäytelmiä ja miettiä, miksi Jumala sallii ne. Mitä tapahtuisi, jos vapaata tahtoa ei olisi?

Kirkko on yhteisö, joka toimii Pyhän Hengen johdatuksessa. Kirkon jäsenet tulevat yhdeksi rukouksessa, jumalanpalveluksissa ja sakramenteissa. Yhteisöllisyys toteutuu myös yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa ihmisten välillä.

Jumala antoi ihmiselle kyvyn jatkaa luomistyötä. Langenneessa maailmassa ihmisen ja kaiken luodun olemassaolon päämäärä on palata Jumalan yhteyteen. Tässä on kirkon toiminnan ydin. Paavali sanoo ihmistä Jumalan työtoveriksi.